

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

аспіранта кафедри анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії
закладу вищої освіти Буковинський державний медичний університет
Дундюк-Березіної Софії Ігорівни на тему: «АНАТОМІЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ ДРІБНИХ КІСТОК ЛИЦЕВОГО ЧЕРЕПА В
ПЕРИНАТАЛЬНОМУ ПЕРІОДІ ОНТОГЕНЕЗУ», яка подана на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
222 «Медицина»

Актуальність обраної теми дисертації. Сучасний розвиток як фетальної, так і перинатальної анатомії характеризується розширенням даних щодо вікової та індивідуальної анатомічної мінливості органів і структур різних систем. З'ясування анатомічної мінливості кісток мозкового і лицевого черепа людини у поєднанні з варіативними характеристиками форми, розмірів, положення та взаємовідношення різних структур є актуальним і пріоритетним, оскільки будова кісток черепа вирізняється індивідуальною та віковою мінливістю. Сучасна краніологія вирішує не лише актуальні питання антропології, вивчаючи закономірності будови черепа людини та виявляючи морфо-функціональні особливості різних його форм, але й розробляє прикладні анатомо-клінічні завдання. Тому анатомічні дослідження, які охоплюють певні вікові періоди онтогенезу, мають не тільки теоретичну, але й практичну цінність. Розробка нових методик, методів і способів хірургічних утручань у щелепно-лицевій хірургії нерозривно пов'язана з вивченням фетальної анатомії певної лицевої ділянки. Деталізація краніотопографічних особливостей дрібних кісток лицевого черепа з урахуванням індивідуальної та вікової анатомічної мінливості дотепер залишається актуальним напрямком перинатальної щелепно-лицевої хірургії.

Мета дослідження – це очікуваний кінцевий результат, що визначає спрямованість дослідження в цілому. Ще древньокитайський мислитель, філософ Конфуцій підкреслював: «Хто не знає мети – той не знає дороги». Адже, мета наукового дослідження містить в собі відповідь на питання, для чого воно проводиться, орієнтує дослідження на кінцевий результат, визначає

логіку і спрямованість завдань, упорядковує різноманітні методи і методики дослідження. У вступі дисертаційної роботи Дундюк-Березіна С.І. обґрунтувала актуальність теми, чітко сформулювала завдання дослідження, визначила об'єкт та предмет дослідження, аргументовано вказала методи дослідження, показала наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, зазначила свій персональний внесок, описала апробацію результатів виконаної наукової роботи. Таким чином, дисертація Дундюк-Березіної С.І. безперечно є оригінальною науковою працею.

Зв'язок теми дисертації з державними чи галузевими науковими програмами. Дисертаційна робота виконана відповідно плану наукових досліджень Буковинського державного медичного університету МОЗ України і є фрагментом планової комплексної науково-дослідної роботи кафедр анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії, анатомії людини імені М.Г. Туркевича «Закономірності статеві-вікової будови та топографоанатомічних перетворень органів і структур організму на пре- та постнатальному етапах онтогенезу. Особливості перинатальної анатомії та ембріотопографії» (№ держреєстрації 0120U101571). Авторка виконувала фрагмент, присвячений дослідженню анатомічних особливостей дрібних кісток лицевого черепа у плодів і новонароджених людини. Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Буковинського державного медичного університету МОЗ України 25 жовтня 2018 р. (протокол № 3).

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Рукопис дисертації написаний відповідно до сучасних вимог щодо оформлення дисертацій, які затверджені наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 року та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Матеріали дисертаційної роботи викладені на 165 сторінках друкованого тексту. Дисертація складається з анотацій українською і англійською мовами, вступу, огляду літератури, матеріалу і методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, їх аналізу та узагальнення, висновків, списку використаної літератури, який включає 153 джерела, та 10 додатків. Дисертаційна робота ілюстрована 74 рисунками та 26 таблицями.

Всі розділи власних досліджень достатньо широко висвітлені у публікаціях у фахових наукових виданнях та оприлюднені на Всеукраїнських і Міжнародних науково-практичних конференціях та конгресах. Зокрема, за результатами дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових праць, зокрема 5 статей – у наукових фахових виданнях, рекомендованих МОН України (2 – одноосібні), 4 публікації у матеріалах наукових форумів різного рівня. Науковий рівень даної дисертаційної роботи та підтверджуючих її публікацій відповідає критеріям ступеня доктора філософії.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень. Дисертанткою Дундюк Березіною С.І. одержано низку нових наукових даних, зокрема, вперше за допомогою сучасних та адекватних морфологічних методів дослідження і достатньої кількості матеріалу визначені особливості будови і морфогенезу дрібних кісток лицевого відділу черепа впродовж перинатального періоду онтогенезу людини, встановлені типові та варіантні форми швів виличних і носових кісток між собою та кістками лицевого відділу черепа у плодів та новонароджених. Також визначено онтогенетичні перетворення морфометричних параметрів виличних та носових кісток відповідно до розмірів черепа і лица в фетальному і ранньому неонатальному періодах онтогенезу. Уперше встановлені періоди інтенсивного розвитку виличних та носових кісток у другому і третьому триместрах внутрішньоутробного розвитку і періоди відносно сповільненого їх росту, створені анатомічні моделі виличних та носових кісток із врахуванням їх морфометричних параметрів з використанням віку плода та його тім'яно-п'яткової довжини.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дослідження ґрунтуються на достатній кількості матеріалу, зокрема дослідження проведені на 57 об'єктах плодів людини віком від 4-х до 10 місяців та 7-ми новонароджених (зокрема, 5 ізольованих органокомплексів) за допомогою сучасних морфологічних методів дослідження. Дослідження проведені відповідно до методичних рекомендацій «Дотримання етичних та законодавчих норм і вимог при виконанні наукових морфологічних досліджень». Авторка застосувала адекватні анатомічні методи дослідження, а саме: макромікропрепарування, комп'ютерну томографію і рентгенографію. Достовірність результатів дослідження підтверджено належним статистичним аналізом за допомогою ліцензованих комп'ютерних програм. Вищезазначене надає підстави стверджувати про вірогідність одержаних результатів та обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих у даному дисертаційному дослідженні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертантка Дундюк Березіна С. І. самостійно проаналізувала наукову літературу і сформулювала ідею, визначила тему, склала план і робочу програму дослідження, відібрала матеріал для дослідження, виконала морфологічні дослідження. Особисто написала і проілюструвала всі розділи дисертації, провела статистичну обробку та аналіз одержаних результатів. Інтерпретація результатів, основні наукові положення і висновки сформульовані аспіранткою спільно з науковим керівником. У наукових працях, опублікованих у співавторстві, здобувачці належить фактичний матеріал і її участь є визначальною.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів дослідження. Відповідно концепції Державної програми «Здорова дитина» на 2008-2017 рр., наказу МОЗ України № 52 від 02.02.2011 р. «Про затвердження Концепції подальшого розвитку перинатальної допомоги та плану реалізації заходів Концепції», у рамках Національного проекту «Нове життя – нова якість

охорони материнства та дитинства» та Державної програми переходу України з 01.01.2007 р. на міжнародну систему обліку і статистики (Наказ МОЗ України № 179 від 29.03.2006 р. «Про затвердження інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості, порядку реєстрації живонароджених і мертвонароджених») результати дослідження можуть використовуватися в лабораторіях скринінгу морфологічного матеріалу для оцінки розвитку лица плода, ступеня його зрілості та прогнозування життєздатності, пренатальної діагностики відхилень від нормального розвитку та їх корекції, а також з метою визначення терміну вагітності.

Слід відмітити, що виконане дослідження доповнює і поглиблює дані про перинатальний розвиток дрібних кісток лицевого відділу черепа. Встановлені кореляції між виличними та носовими кістками і параметрами лица, черепа та плода в цілому впродовж фетального та раннього неонатального періодів онтогенезу і визначені їх морфометричні параметри з наступною побудовою математичних моделей можуть бути анатомічною основою для з'ясування механізмів формування варіантів будови, вроджених вад та патогенезу набутої патології лица.

Одержані дані щодо індивідуальної і вікової анатомічної мінливості щільності кісткової тканини дрібних кісток лицевого відділу черепа у плодів і новонароджених є основою для визначення варіантної анатомії структур лица у постнатальному періоді онтогенезу людини, удосконалення існуючих та розробки нових прийомів у перинатології, дитячій отоларингології, дитячій стоматології.

Отже, одержані відомості про будову та морфогенез дрібних кісток лицевого відділу черепа є теоретичною основою для наступних експериментальних та порівняльно-анатомічних досліджень у клінічній та перинатальній анатомії. Результати дослідження можуть бути використані під час написання посібників, атласів і монографій з ембріології, нормальної, клінічної анатомії, дитячої отоларингології, стоматології і судової медицини.

Матеріали дослідження впроваджені у науково-педагогічний процес кафедр анатомії, клінічної анатомії та оперативної хірургії; анатомії людини імені М.Г. Туркевича Буковинського державного медичного університету МОЗ України; клінічної анатомії, анатомії та оперативної хірургії Дніпровського державного медичного університету МОЗ України; анатомії людини Харківського національного медичного університету; клінічної анатомії і оперативної хірургії Полтавського державного медичного університету; нормальної анатомії, оперативної хірургії з топографічною анатомією Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького; оперативної хірургії та клінічної анатомії Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова; анатомії людини Івано-Франківського національного медичного університету; анатомії людини, гістології та ембріології Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського; анатомії, клінічної анатомії, патоморфології та судової медицини медичного інституту Чорноморського національного університету імені Петра Могили; анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії Запорізького державного медичного університету.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Внаслідок перевірки матеріалів дисертації Дундюк-Березіної С.І. можна стверджувати, що у ній відсутні ознаки академічного плагіату, не виявлено маніпуляцій із алфавітом, пробілами чи прихованим текстом. Рукопис дисертації було перевірено на наявність можливих порушень правил академічної доброчесності за допомогою програмного забезпечення «UNICHECK». Перевірка засвідчила унікальність (оригінальність) текстових даних у поданій роботі (86,7 %). Наявні співпадіння відповідають власним публікаціям, загальноживаними термінам і фразам, всі цитовані фрази містять посилання на відповідні першоджерела.

Подані до захисту наукові досягнення є власним напрацюванням здобувачки, текст дисертації є оригінальним.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Разом із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи Дундюк-Березіної С.І. необхідно вказати на редакційні та технічні огріхи, що вкралися при оформленні рукопису дисертації.

Дозвольте зупинитися конкретно на зауваженнях і побажаннях:

1. Багато було б усі скорочення по тексту рукопису дисертації (ВНК – висота носової кістки, ШНК – ширина носової кістки, ВВК – висота виличної кістки, ШВК – ширина виличної кістки, ТПД – тім'яно-п'яткова довжина, УЗД – ультразвукове дослідження, КТ – комп'ютерна томографія, МРТ – магнітно-резонансна томографія) об'єднати в загальний перелік умовних скорочень на початку дисертації, добавивши також у нього ВУР – внутрішньоутробний розвиток, УВР – уроджені вади розвитку.

2. Потребує корекції назва підрозділу 1.3 «Анатомо-функціональні передумови дослідження дрібних кісток лицевого черепа», назву якого, на мою думку, доцільно змінити на «Прикладне значення сучасних методів візуалізації і морфометрії кісток лицевого черепа», а також дещо розширити обсяг цього підрозділу.

3. У розділах 2-3 дисертації доцільно представити більше рисунків макропрепаратів фасціально-м'язових і судинно-нервових утворень виличної ділянки і суміжних з нею лицевих ділянок.

4. По тексту дисертації і в окремих таблицях використовуються невдалі стилістичні вирази, зокрема ширина виличної кістки справа і зліва, висота носової кістки справа і зліва тощо. Доречно вживати ширина чи висота правої і лівої виличних, або носових кісток.

5. Позитивним є те, що список цитувань за матеріалами дисертації містить лише посилання на конкретні публікації і не переобтяжений посиланнями на джерела, які безпосередньо не стосуються теми дисертаційної роботи. Проте, не слід робити дисертанці посилання на навчальні посібники [52, 132], а також «застарілі джерела» [133-135, 140].

Вважаю, що вище зазначені джерела слід замінити на більш сучасні англомовні.

Виявлені недоліки не принципові, носять більше рекомендаційний характер і не зменшують актуальності, наукової новизни, теоретичної і практичної цінності роботи.

У порядку дискусії хотілося б почути від здобувачки відповідь на такі питання:

1. Здійснивши аналітичний літературний пошук, скажіть будь-ласка, які передумови виникнення непостійних кісток черепа, як їх класифікують і де переважно локалізуються додаткові кістки черепа?

2. Чому Ви не проводили дослідження топографії проходження основних судинно-нервових утворень виличної та носової ділянок у перинатальному періоді, а тільки досліджували їхню кісткову основу?

Вказуючи на існуючі незначні недоліки, слід визнати загальний високий рівень поданої до захисту дисертаційної роботи. Зазначені неточності і редакційні огріхи в оформленні рукопису дисертації не знижують наукової цінності, теоретичного і практичного значення, новизни одержаних результатів і вагомості висновків дисертації.

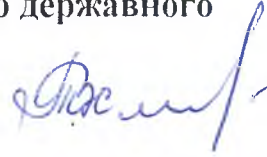
Висновок на відповідність дисертації вимогам, які висуваються до наукового ступеня доктора філософії. Дисертаційна робота Дундюк Березіної С. І. на тему: «Анатомічні особливості дрібних кісток лицевого черепа в перинатальному періоді онтогенезу», на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, що містить теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання в галузі медичних наук – нормальна анатомія, яке полягає в з'ясуванні особливостей перинатальної анатомії дрібних кісток лицевого черепа людини.

За актуальністю теми, методичним рівнем виконаних досліджень, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, повнотою

опублікування результатів дисертації, а також оригінальністю текстових даних (відсутністю порушення академічної доброчесності) робота Дундюк Березіної Софії Ігорівни на тему: «Анатомічні особливості дрібних кісток лицевого черепа в перинатальному періоді онтогенезу», відповідає «Вимогам до рівня наукової кваліфікаційної роботи», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінетом Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 щодо дисертацій, а її авторка – Дундюк Березіна Софія Ігорівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

РЕЦЕНЗЕНТ:

професор кафедри анатомії людини
імені М.Г. Туркевича Буковинського державного
медичного університету,
доктор медичних наук, професор

Тетяна ХМАРА

Підпис <i>Хмара Т</i>
засвідчую:
Начальник відділу кадрів Буковинського державного медичного університету

Тетяна Хмара